

FAKULTET POLITIČKIH NAUKA U PODGORICI

IZBORNI SISTEMI

DR ZLATKO VUJOVIĆ

X predavanje

Raspodjela predstavničkih mjesta - mandata: (a) Metod izbornog količnika; (b) Preferencijalna metoda / pojedinačno prenosiv glas; (c) Metodi najvećeg prosjeka / metodi liste

- Posljednja faza izbornih radnji je faza utvrđivanja rezultata glasanja i na osnovu toga dodjeljivanje (ne i verifikacija) poslaničkih mandata.

- **Većinski sistem**

- Jednostavni većinski sistem (simply plurality - 'first past the post' sistem) Osnovna karakteristika je da se završavaju u jednom krugu glasanja i bilo koja osvojena većina glasova obezbjeđuje dodjelu mandata. Do nosioca se dolazi sabiranjem palih glasova i određivanjem za pobjednika takmičara (pojedinačni izbor u jednočlanim izbornim okruzima), odnosno listu (glasački blok) sa osvojenim najvećim brojem glasova.
- Majoritetni sistemi, dvokružni većinski sistem, dva ili tri kandidata koji ulaze u drugi krug, potrebna im je natpolovična podrška izašlih u drugom krugu, ako ista nije ostvarena u prvom.

Metod izbornog količnika

- Izborni količnik predstavlja rezultat dobijen dijeljenjem ukupnog broja glasova palih u izornoj jedinici i broja predstavnika koji se bira u toj jedinici.
- Operacija raspodjele predstavničkih mjesta po ovom "sistemu" obavlja se tako što se izračunati količnik dijeli sa sumom glasova svake od kandidatskih lista.
- Onoliko puta koliko se izborni količnik sadrži u broju glasova liste njoj i pripada mandata.

Metod izbornog količnika

- primjer 1 -

- Jedna izborna jedinica
- Bira se 10 predstavnika;
- Istaknute su četiri izborne liste (A, B, C i D),
- ukupno palih glasova u izornoj jedinici 100.000.
- Izborni količnik iznosi 10.000 (100.000 palih glasova : 10 mandata).
- Pretpostavimo da su liste dobile sljedeći broj glasova:
 - lista A 50.000,
 - lista B 30.000,
 - lista C 10.000 i
 - lista D 10.000.
 - Očigledno je da će
 - listi A pripasti 5 mandata (50.000:10.000); listi B 3 i listama C i D po 1 mandat.

Metod izbornog količnika

- primjer 2 -

- Jedna izborna jedinica
- Bira se 10 predstavnika;
- Istaknuto je pet izborne liste (A, B, C, D i E),
- Ukupno palih glasova u izornoj jedinici 130.000.
- Izborni količnik iznosi 13.000 (100.000 palih glasova : 10 mandata).
- Pretpostavimo da su liste dobile sljedeći broj glasova:
 - (A) 45.000; (B) 35.000; (C) 25.000; (D) 15.000 i (E) 10.000.
- Dijeljenjem izbornog količnika sa brojem palih glasova po kandidatskim listama lista
 - A dobija 3 mandata sa ostatkom od 6.000;
 - lista B 2 mandata sa ostatkom od 9.000;
 - lista C 1 mandat sa ostatkom od 12.000 ;
 - lista D 1 mandat sa ostatkom od 2.000, dok
 - listi D ne pripada nijedan mandat i njenih se svih 10.000 glasova računaju kao ostatak.

Metod izbornog količnika

- primjer 2 -

- Kako podijeliti ostale mandate?
- Najpravednije to učiniti po načelu najvećeg ostatka po kome bi se preostali mandati dijelili između lista sa takvim ostatkom.
- U navedenom primjeru to bi značilo da preostala poslanička mjesta dijele liste B, C i E.
 - B 9 000
 - C 12 000
 - E 10 000
- Upravo ovaj primjer pokazuje kako najpravičnije rješenje nije matematički tačno jer je lista
- A sa 45.000 glasova dobila 3 mandata, a lista E sa 10.000 glasova jedan mandat; što znači da je za prvu listu izborni količnik iznosio 15.000 a drugu 10.000 glasova.

Najpoznatije formule raspodjele mandata koje se koriste u proporcionalnim sistemima

HEROVA (T. HARE) KVOTA

- Herova kvota je zapravo količnik između sume osvojenih glasova partija koje učestvuju u diobi mandata (b) i broja mandata koji je predmet raspodjele u izornoj jedinici (s), odnosno b/s .

HEROVA (T. HARE) KVOTA

partija	glasovi	kvota	mandati	ostatak	mandati	Ukupno
D P S	126.083	2.760	45	1.883	1	46
N S	37.629	2.760	13	1.749	0	13
L S C G	35.596	2.760	12	2.476	1	13
S R S	22.329	2.760	8	249	0	8
S D P R	13.002	2.760	4	1.962	1	5
Ukupno:	234.639		82		3	85

HAGENBACH - BISCHOFF METODA-

Iskazana jezikom formule ova metoda glasi $b:(s+1)$ gdje su b i s isto što i kod Herove kvote

Partija	glasovi	kvota	mandati	Ostatak	mandati	ukupno
D P S	126.083	2.728	46	595	0	46
N S	37.629	2.728	13	2.165	1	14
L S C G	35.596	2.728	13	132	0	13
S R S	22.329	2.728	8	505	0	8
S D P R	13.002	2.728	4	2090	0	4
Ukupno:	234.639		84		1	85

IMPERIJAL KVOTA

Formula = $b:(s+2)$

Partija	glasovi	kvota	mandati	ostatak	mandati	Ukupno
D P S	126.083	2.697	46	2.021	0	46
N S	37.629	2.697	13	2.568	1	14
L S C G	35.596	2.697	13	535	0	13
S R S	22.329	2.697	8	753	0	8
S D P R	13.002	2.697	4	2.214	0	4
Ukupno:	234.639		84		1	85

DROOP (DRUP - opadajuća) KVOTA

Formula = $b:(s+1)+1$

Partija	glasovi	kvota	mandati	ostatak	mandati	Ukupno
D P S	126.083	2.729	46	549	0	46
N S	37.629	2.729	13	2.152	1	14
L S C G	35.596	2.729	13	119	0	13
S R S	22.329	2.729	8	497	0	8
S D P R	13.002	2.729	4	2.086	0	4
Ukupno:	234.639		84		1	85

II PREFERENCIJALNA METODA – POJEDINAČNO PRENOSIV GLAS */single transferable vote/*

- Koristi se u sistemima u kojima je dozvoljeno da u višečlanim izbornim jedinicama birač rangira prema sopstvenim preferencijama kandidate, i umjesto za listu u cjelini može da glasa za pojedinačne kandidate.
- Nastala je prvenstveno kao pokušaj da se eliminišu nedostaci uočeni u "sistemima" pojedinačnog glasanja kao što su "Herov sistem" i "sistem Andre".

II PREFERENCIJALNA METODA – POJEDINAČNO PRENOSIV GLAS */single transferable vote/*

- Svaki kandidat koji osvoji izbornu kvotu u prvim preferencijama izabran je, a višak njegovih glasova prenosi se na kandidata s idućom najvećom preferencijom, da bi ovaj postigao neophodnu kvotu glasova za dobijanje mandata.
- Najmanje preferirani kandidat, kandidat sa najmanje osvojenih glasova isključuje se a njegovi se glasovi takođe prenose na idućeg kandidata sa najvišom preferencijom. Ova procedura traje sve dok se ne podijele mandati koji pripadaju izornoj jedinici.

II PREFERENCIJALNA METODA – POJEDINAČNO PRENOSIV GLAS- - primjer -

- U izornoj jedinici se bira pet kandidata
- Istaknute su dvije kandidatske liste.
- Prva lista je istakla četiri kandidata (A, B, C i D) a druga lista tri (K, L, i M).
- Ukupan broj važećih glasova u izornoj jedinici iznosi 600.
- Da bi kandidat bio izabran mora osvojiti izbornu kvotu, koja se određuje tako što se ukupan broj važećih glasova dijeli s brojem mjesta koje pripadaju izornoj jedinici uvećanom za jedan. U ovom primjeru izborna kvota iznosi 100 ($600 : (5 + 1) = 100$).
- Pod pretpostavkom da su kandidati osvojili sljedeći broj glasova: A 200; B 100; C 50; D 30; K 90; L 70 i M 60 raspodjela mandata bila bi izvršena na sljedeći način:

III METODI NAJVEĆEG PROSJEKA /the highest average/ - METODI LISTE

- D'HONDT - ova FORMULA /tzv. "čisti" D'Hondt/
- Primjer pretpostavlja da se u jednoj izbornoj jedinici bira 6 predstavnika i da su istaknute četiri kandidatske liste: A, B, C i D.

II PREFERENCIJALNA METODA – POJEDINAČNO PRENOSIV GLAS- - primjer -

<i>kandidati</i>	<i>prvi stepen</i>	<i>drugi stepen</i>	<i>treći stepen</i>
<i>A</i>	<i>200 - 100</i>	<i>100</i>	<i>100 izabran</i>
<i>B</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100 izabran</i>
<i>C</i>	<i>50 + 50</i>	<i>100</i>	<i>100 izabran</i>
<i>D</i>	<i>30 + 50</i>	<i>80</i>	<i>80</i>
<i>K</i>	<i>90</i>	<i>90 + 10</i>	<i>100 izabran</i>
<i>L</i>	<i>70</i>	<i>70 + 30</i>	<i>100 izabran</i>
<i>M</i>	<i>60</i>	<i>60 - 60</i>	<i>20</i>
<i>neprenosiv glas</i>		<i>+20</i>	
	<i>600</i>	<i>600</i>	<i>600</i>

D'HONDT - ova FORMULA

Dobijena biračka masa svake liste se dijeli sa 1, 2, 3, 4, 5 i 6.

lista **B**

$$\begin{aligned}330.898 : 1 &= 330.898 \\330.898 : 2 &= 165.449 \\330.898 : 3 &= 110.299 \\330.898 : 4 &= 82.724 \\330.898 : 5 &= 66.179 \\330.898 : 6 &= 55.149\end{aligned}$$

lista **D**

$$\begin{aligned}154.926 : 1 &= 154.926 \\154.926 : 2 &= 77.463 \\154.926 : 3 &= 51.642 \\154.926 : 4 &= 38.731 \\154.926 : 5 &= 30.985 \\154.926 : 6 &= 25.821\end{aligned}$$

lista **A**

$$\begin{aligned}2.512 : 1 &= 212.512 \\2.512 : 2 &= 106.256 \\2.512 : 3 &= 70.837 \\2.512 : 4 &= 53.128 \\2.512 : 5 &= 42.502 \\2.512 : 6 &= 35.418\end{aligned}$$

lista **C**

$$\begin{aligned}9.730 : 1 &= 99.730 \\9.730 : 2 &= 49.865 \\9.730 : 3 &= 33.243 \\9.730 : 4 &= 24.932 \\9.730 : 5 &= 19.946 \\9.730 : 6 &= 16.621\end{aligned}$$

D'HONDT - ova FORMULA

<i>1</i>	-	<i>vi</i>	<i>rezultat</i>	-	<i>sa liste</i>	<i>A</i>
<i>2</i>	-	<i>gi</i>	<i>rezultat</i>	-	<i>sa liste</i>	<i>B</i>
<i>3</i>	-	<i>ći</i>	<i>rezultat</i>	-	<i>sa liste</i>	<i>A</i>
<i>4</i>	-	<i>ti</i>	<i>rezultat</i>	-	<i>sa liste</i>	<i>C</i>
<i>5</i>	-	<i>ti</i>	<i>rezultat</i>	-	<i>sa liste</i>	<i>A</i>
<i>6</i>	-	<i>ti</i>	<i>rezultat</i>	-	<i>sa liste</i>	<i>B</i>

D'HONDT - ova FORMULA

- Poslednji rezultat, 106.256 (D'Hondtov količnik) predstavlja ujedno i zajednički djelitelj kojim treba dijeliti biračku masu svake liste:
- biračka masa liste A - $330.898 : 106.256 = 3$ mandat
- biračka masa liste B - $212.512 : 106.256 = 2$ "
- biračka masa liste C - $154.926 : 106.256 = 1$ "
- biračka masa liste D - $99.730 : 106.256 =$ nijedan mandat

BADENSKI SISTEM

- Po ovom "sistemu" svaka stranka u izborima ističe dvije vrste kandidatskih lista, i to posebnu i opštu.
- Prva se odnosi na jednu izbornu jedinicu a druga za zemlju u cjelini.
- Ostaci glasova svih posebnih lista prenose se na opštu listu i njihov zbir će opredijeliti koliko će pojedina lista dobiti predstavničkih mjesta kad se primijeni izborni količnik koji je u ovom slučaju unaprijed određen, odnosno unaprijed je utvrđena "cijena mandata" za opštu listu

3. SAINT LAGÜE METOD

- Da bi otklonili negativne strane d'Hondt-ove formule u dijelu disproporcije između osvojenih mandata i mase dobijenih glasova, a što, kao što smo rekli pogađa manje partije, skandinavci (Norveška, Švedska i Danska) su izmislili ovu metodu.
- Razlika koja se od prethodne razlikuje samo u tome što se prilikom utvrđivanja zajedničkog djelitelja ukupan broj glasova jedne kandidatske liste ne dijeli sa 1; 2; 3; 4 itd. do broja pripadajućih mandata po izbornoj jedinici, već sa

1,4 potom sa 3, odnosno 5 pa 7 itd.

HARE - NIEMEYER - ova METODA

- Maksimalizacija indeksa proporcionalnosti kao jedan od primarnih ciljeva ove metode.
- Uvedena je u Njemačkoj od 1985, i zamijenila D'Hondt – ovu formulu.

- $mp = gp \times M / G$
- mp - broj mandata koji pripada pojedinoj partiji,
- gp - ukupan broj glasova koje je ostvarila ta partija,
- M - ukupan broj mandata koji se dijeli i
- G - ukupan broj važećih glasova (partija koje dijele mandate).

- Na taj način dobijeni cijeli brojevi znače broj mandata.
- Nepodijeljene mandate dobijaju partije s najvećim preostalim djelovima tih brojeva, odnosno s najvećim iznosima iza decimalne tačke.

HARE - NIEMEYER - ova METODA

- Primjer –Decembarski parlamentarni izbori 1990.

<i>Parl. grupa</i>	<i>% glasova</i>	<i>D'HONDT</i>			<i>HARE-NIEMEYER</i>		
		<i>broj mandata</i>	<i>% mandata</i>	<i>+/- (%)</i>	<i>Broj Mandata</i>	<i>% mandata</i>	<i>+/- (%)</i>
<i>S K</i>	<i>60.6</i>	<i>83</i>	<i>66.4</i>	<i>+5.8</i>	<i>78</i>	<i>62.4</i>	<i>+1.8</i>
<i>S R S J</i>	<i>14.6</i>	<i>17</i>	<i>13.6</i>	<i>-1.0</i>	<i>20</i>	<i>16.0</i>	<i>+1.4</i>
<i>N S</i>	<i>13.8</i>	<i>13</i>	<i>10.4</i>	<i>-3.4</i>	<i>15</i>	<i>12.0</i>	<i>-1.8</i>
<i>D K</i>	<i>10.9</i>	<i>12</i>	<i>9.6</i>	<i>-1.3</i>	<i>12</i>	<i>9.6</i>	<i>-1.3</i>

HARE - NIEMEYER - ova METODA

- Primjer – Decembarski parlamentarni izbori 1990.

- Komentar -

- Kao što se vidi iz prve tabele najveće odstupanje, odnosno disproporcija kretala se od +5.8% (SK) do -3.4% (NS), što predstavlja raspon od +/- 9.2% (indeks proporcionalnosti je 88).
- Da je bila primijenjena Hare-Niemeyer-ova metoda, i pod istim uslovima (broj izbornih jedinica i broj mandata) disproporcija bi se svela na +/-3.6%, sa najvećim odstupanjem od + 1.8% (SK) do -1.8% (NS), dok bi se indeks proporcionalnosti korigovao na 94.
- U pogledu izmjena u strukturi parlamenta, naznačena korekcija odrazila bi se tako što bi 5 mandata koje bi izgubio SK međusobno podijelili SRSJ (3) i NS (2).

HARE - NIEMEYER - ova METODA

- Primjer – Decembarški parlamentarni izbori 1992.

		<i>D'HONDT</i>			<i>HARE-NIEMEYER</i>		
<i>Parl. grupa</i>	<i>% glasova</i>	<i>broj mandata</i>	<i>% Mandata</i>	<i>+/- (%)</i>	<i>Broj Mandata</i>	<i>% mandata</i>	<i>+/- (%)</i>
<i>DPS</i>	<i>53.7</i>	<i>46</i>	<i>54.1</i>	<i>+0.4</i>	<i>46</i>	<i>54.1</i>	<i>+0.4</i>
<i>NS</i>	<i>16.0</i>	<i>14</i>	<i>16.5</i>	<i>+0.5</i>	<i>13</i>	<i>15.3</i>	<i>-0.7</i>
<i>LSCG</i>	<i>15.2</i>	<i>13</i>	<i>15.3</i>	<i>+0.1</i>	<i>13</i>	<i>15.3</i>	<i>+0.1</i>
<i>SRS</i>	<i>9.5</i>	<i>8</i>	<i>9.4</i>	<i>-0.1</i>	<i>8</i>	<i>9.4</i>	<i>-0.1</i>
<i>SDPR</i>	<i>5.5</i>	<i>4</i>	<i>4.7</i>	<i>-0.8</i>	<i>5</i>	<i>5.8</i>	<i>+0.3</i>